

POGOVORNI NEDOLOČNIK

Tako imenujem tradicionalno imenovan kratki nedoločnik, namreč *delat* nasproti *delati*. O njem je 1890 (Cvetje IX, zv. 12., str. b in c) podrobneje pisal Škrabec. Primerjajoč ga z namenilnikom, je zanj napisal naslednje oblike po posameznih glagolskih vrstah in razredih:

I 1 *kràst, plèst, prèst, sè.st**, *jè.st, góst*; 2 *grìst mlè.st, mòlst, trèst, nèst*;
3 *tèpst, dòlbst, skùbst, plè.t*; 4 *pèč, lèč, strìč, tòlč*; 5 *klèt, žèt*; 6 *trè.t, drè.t*;
7 *pét, pìt*;

III *štè.t, spàt, stàt*;

IV učit, *kòsit* (od glagola *kosím*);

V *délat, ôrat, klàt, bràt, dajàt, kôvat, snôvat, kljuvât*.

V Slovenskem pravopisu 1935 je kratki nedoločnik nesistematično pripisoval dolgemu F. Ramovš. Načeloma se sklada s Škrabcem, le namesto *skùbst, tòlč, kòsit*, je nastavil *skúbst, tò.lč* in *kòsit*. Marsikateremu Škrabčevemu bolj čudnemu pa tudi pričakovanemu naglasu se je Ramovš zognil tako, da kratkega nedoločnika ali sploh ni zapisoval (*grìst, mlèst, mòlst, dòlbst, plè.t, góst, klàt, bràt snôvat*) ali pa sploh ni glagola v pravosipu (*kràst kôvat, ôrat, pét, góst, tèpst*). Pomanjkljivost obravnavanja kratkega nedoločnika v SP 1935 je sploh v tem, da nima formuliranega pravila, ki bi povedalo, kako iz dolgega nedoločnika tvorimo kratkega ter kaj se pri tem dogaja z mestom naglasa in kvantiteto in kvaliteto naglašene samoglasnika.

Tudi pozneje se vprašanje pogovornega nedoločnika ni nikamor premaknilo. Rupel je 1946 v svojem Slovenskem pravorečju navedel le oblike *mòlit, obtèsat* in *mótit*, SP 1950 pa navaja le v uvodu (str. 54) oblike *hòdit, pròsit, kupovât*, Slovenska slovnica 1956 pa na str. 231. *spàt* in *oprât*.

Kot članu pravorečne komisije, ki dela za akademijski slovar slovenskega knjižnega jezika, mi je bilo konec 1964 naloženo, da formuliram za uvod slovarja primerno besedilo o kratkem nedoločniku. Pri delu za to sem se opiral predvsem na to, kar se danes govori v Ljubljani v prostem govornem jeziku namesto knjižnega dolgega nedoločnika. Na podlagi res ne preširoke ankete med ljudmi 35 — 40 let starosti sem ugotovil velike razlike nasproti Škrabcu (in Ramovšu). Kratek naglašen je bil pri pogovornem nedoločniku samo *a*, torej *zvât, klàt, dàt, orât kovât, dajât, smejât, sejât, postât, bàt, stât*, vsi drugi samoglasniki pa so bili dolgi, torej *plèst, nèst* — *sést, lést, žét, klét, vzét, objét, vrét, strét, mlét, pét*, — *kosít, rosít, dušít, minít*.

V primeri s Škrabcem se je ločilo tudi mesto naglasa, npr. *kosít, orât, kovât, snovât* (Škrabec: *kòsit, ôrat* itd.). Namesto Škrabčevega *kòsit* je že

* Pika za è in ò namesto pod njima, ker tiskarna teh znakov nima.

Ramovš nastavil *kosít*. Razlike so bile tudi v kvaliteti naglašnega samoglasnika; novo naglaševanje se je v kvaliteti ravnalo po dolgem nedoločniku v primerih kot *klét* ali *žét*. Potrjena je bila Ramovševa nadomestitev Škrabčevega širokega o z ozkim v primerih kot *tòlč*, *dòlbst* (seveda dolgim, ki pa je v teh primerih praktično nevtralen).

Proti temu mojemu predlogu je redakcijski kolegij, v katerem so, kot mi je bilo rečeno, A. Bajec, F. Tomšič, S. Suhadolnik, M. Klopčič in L. Legiša, predložil predsedniku akademije v arbitražo svoj predlog, ki je nekak kompromis med tem, kar je bilo o kratkem nedoločniku znano iz Škrabca in Ramovša, in med tem, kar sem predlagal jaz. Po tem predlogu naj bi bil naglašeni samoglasnik glagolov na *-iti* in *-uti* v pogovornem nedoločniku kratek ali dolg (*pit*, *dušít*, *obut*), glagolov na *-eti* tudi kratek pri glagolih na *-mem* in *-n(j)em* v prezentu (*žèt*, *vžèt*) — za to se je že pred tem potegoval Rigler —, glagoli z *ê* in *ô* v korenu pa bi sploh imeli le kratek naglašen samoglasnik (*nèst*, *pèč*, *bòst*).

Ni mi znano, kaj sta o tem razsodila J. Vidmar in B. Kreft, bilo pa mi je naročeno sestaviti primerno besedilo za testiranje o kratkem nedoločniku.

Z magnetofonskega traku smo potem posnetke 9 oseb identificirali A. Bajec, T. Logar, J. Rigler in jaz. Identifikacijske zapise sem obdelal statistično in izdelal poročilo. Tako:

1. Glagoli na *-áti -ám* imajo pogovorni nedoločnik na *-àt*; tako sploh glagoli na *-áti*, če imajo tudi deležnik na *-l* naglašen na tematičnem samoglasniku (*kupovàt*) in sploh naglas na *a* (*kràst*). Glagol *báti*, pri katerem se je J. Rigler (prav kot pri *stati*) že pred tem potegoval tudi za dolžino, je bil v pogovornem nedoločniku izgovorjen enakokrat kratko kot dolgo, *stat* pa večkrat dolgo kot kratko. Zato sem za *bati* in *stati* predlagal dolžino na drugem mestu, mislim pa, da je taka natankost nepotrebna.

2. Glagoli na *-éti* imajo, če je *-e-* naglašen, *e* dolg. Tak ozek *e* so po anketi imeli tudi glagoli s korenskim *é* v nedoločniku (*vléč*, *začét*, *strét*).

3. Pri glagolih na *-íti -ím* je anketa pokazala razmerje 186 : 101 za *kosít* : *kosit*. Mislim pa, da je bila tu identifikacija nezanesljiva, saj so različni identifikatorji slišali različno: po Riglerju in Toporišiču bi bilo treba pisati samo dolgo, po Bajcu in Logarju pa kratko in dolgo. (Pri teh glagolih je posebnost govorit: 5 oseb je govorilo *govòrit*, 4 *govorít*. Zaradi sistema (*govorít* = *kosít*) sem predlagal na prvem mestu (*govorít*).

4. Za glagole z naglašenim širokim samoglasnikom v dolgem nedoločniku (*nèsti*, *bòsti*) je anketa za pogovorni nedoločnik pokazala pogostejšo realizacijo kratkega kot dolgega samoglasnika, torej *bòst* — *bòst*. Vendar sem glede na to, da je bilo identificiranje očitno odvisno od narečne podlage identifikatorjev (Bajec je imel ravno obratno razmerje dolgih in kratkih kot Toporišič, Logar je bil v sredi, Rigler pa bliže Bajcu) in da je bolj v smislu splošne razvojne smeri slovenske kvantitete, sem na prvem mestu predlagal dolg naglašen samoglasnik (tj. *nèst*), na drugem pa kratkega (tj. *nèst*).

Seja 377 je glede na ta moj predlog diferentno uveljavila: pri glagolih na *-éti -mem -n(j)em* se je odločila za dolžino in kračino (*začét* in *začèt*), pri glagolih z naglašenim širokim *o* ali *e* v dolgem nedoločniku pa za kračino in dolžino (*nèst* — *nèst*).